

УДК 327.01

Проблема наукової інтерпретації поняття «світова політика»

О.М. ТЕЛЕНКО

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
E-mail: atelenko@inbox.ru**Авторське резюме**

У статті досліджено проблему тлумачення поняття «світова політика». Висвітлено підходи до його трактування українськими та зарубіжними вченими. Наведено приклади його вживання у науковій літературі. Дослідники послуговувалися цим поняттям ще на початку XX століття, описуючи колоніальну політику провідних держав Європи. Від середини XX століття і дотепер опубліковано чимало праць, у назві яких є термінологічне словосполучення «світова політика». Труднощі інтерпретації поняття насамперед зумовлені неоднозначністю трактування змісту його складових частин – «світова» і «політика». Світову політику трактують як з макрополітичної точки зору, відштовхуючись від глобальної системи з проекцією на діяльність різних учасників міжнародних відносин, так і з мікрополітичної, приймаючи за точку відліку взаємодію міжнародних акторів у глобальному вимірі. Деякі дослідники визначають поняття «світова політика» через зіставлення з поняттям «міжнародні відносини» і трактують його як відносини у політичній сфері, як сучасний етап розвитку міжнародних відносин або як тотожний міжнародним відносинам термін. Показано взаємозв'язок понять «глобальна політика», «міжнародна політика», «світова політика». Визначальним при розгляді світової політики є поняття глобалізації, адже вона є однією з провідних тенденцій розвитку світу та сприяє його формуванню як єдиного економічного, культурного, політичного простору. Отже, світова політика охоплює проблеми, які стосуються усього людства. Однак існує й інша думка, згідно з якою досліджуваний термін тлумачиться як сукупність зовнішніх політик держав на глобальному рівні. Висвітлено низку проблем, які входять у поняття «світова політика», та наголошено на їх взаємозалежності.

Ключові слова: світова політика, політика, міжнародна політика, глобальна політика, глобалізація, транснаціональні відносини, міжнародні відносини.

© О.М. Теленко, 2015

The problem of scientific interpretation of the term «world politics»

O. M. TELENKO

Ivan Franko national university of Lviv, Lviv, Ukraine, E-mail: atelenko@inbox.ru

Abstract

The article investigates the problem of interpretation of the term «world politics». Approaches concerning its definition by Ukrainian and foreign scholars are considered. Examples of its use in scientific literature are made. Researchers used this term at the beginning of the 20th century to describe colonial politics of main European countries. A lot of works with the term «world politics» in the title are published from the middle of the 20th century and to date. Difficulties of interpretation of the notion are caused by ambiguity of its components «world» and «politics». «World politics» may be interpreted from macropolitical perspective that project global system on the international actors activity and micropolitical perspective that discusses interactions of international actors in global aspect. Some scholars explain the term «world politics» through comparison with the term «international relations» and treat it as relations in political sphere, modern phase of development of international relations or the same term as international relations. Interdependence of terms «global politics», «international politics» and «world politics» is revealed in this article. Globalization is very important when discussing world politics as it is one of the main tendencies of world development and helps its formation as economic, cultural and political unity. World politics embraces problems that concern all people. But there is also point of view that interprets the term as totality of foreign politics on a global level. The problems of world politics and their interdependence are discussed in this article.

Key words: world politics, politics, international politics, global politics, globalization, transnational relations, international relations.

Постановка проблеми. Поняття «світова політика» є одним із найбільш використовуваних і водночас дискусійних у політичній науці. Потреба у його застосуванні з'явилася з появою нового якісного стану міжнародного середовища та необхідністю його термінологічного позначення. Однак єдиної дефініції поняття «світової політики» дотепер немає насамперед через різне трактування політологами міжнародно-політичних реалій, виокремлення ними різних ознак сучасного світу. Проблему наукової інтерпретації поняття ускладнює те, що світова політика як реальність – надто складне явище, яке охоплює широкий спектр сучасних проблем. Актуальність теми статті зумовлена потребою осмислення світової політики як складного комплексного поняття, що дає можливість точно описати стан справ у планетарно-масштабі.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття «світова політика» привертало увагу багатьох науковців сучасності, проте вони так і не змогли дійти спільної думки щодо його визначення. Дослідники зазвичай характеризують це поняття через властиві йому ознаки, однак точного його визначення не пропонують. Проблему досліджували українські вчені О. Волинець, І. Коваль, М. Мальський, М. Мацяк, Ю. Тишкун, В. Холод, В. Цимбалістий. Її торкалися іноземні дослідники Дж. Бейліз, А. Богатуров, В. Данкан, Б. Джанкар-Вебстер, Ч. Кеглі, М. Лебедева, А. Мелвіль, Ю. Нікітіна, П. Овенс, С. Прозоров, Б. Світкі, С. Сміт, П. Циганков та ін.

Мета дослідження – дослідити сутність поняття «світова політика» на основі його трактувань українськими та зарубіжними вченими.

Виклад основного матеріалу. Термін «світова політика» дуже поширений у науковій

літературі, підручниках з політології, засобах масової інформації. Водночас науковці дотримуються різних концептуальних підходів до його трактування. Хоча цей термін набув особливої популярності починаючи з 90-х рр. ХХ ст., його використання має значно довшу історію. Так, 1900 р. американський учений і дипломат Пол Семюел Рейнш опублікував книгу під назвою «Світова політика наприкінці ХІХ ст.», в якій йшлося про особливості імперіалізму і колоніалізму. У трактаті поняття «світова політика» фактично ототожнювалося з колоніальною політикою великих держав. А 1922 р. Герберт Адамс Гіббонс опублікував «Вступ до світової політики», в якому описав поширення європейської могутності по всьому світу. У виданнях, опублікованих пізніше, термін набув більш загального значення і часто вживався як синонім терміна «міжнародні відносини». З 1948 р. почав виходити журнал «Світова політика», який публікує статті з міжнародних відносин і порівняльної політології. Особливо багато книжкових видань із словосполученням «світова політика» у назві з'явилося в 60-70-х рр. ХХ ст. На думку фінського політолога С. Прозорова, термін «світова політика» неоднозначний. Він може вживатися і як синонім терміна «міжнародні відносини», і для позначення об'єкта навчальної дисципліни «міжнародні відносини», і як антонім терміна «міжнародні відносини». З точки зору дослідника, проблема криється в самих компонентах словосполучення. З одного боку, труднощі викликає трактування слова «політика», оскільки, як ми знаємо, є політика національна (в межах держави), і політика міжнародна (між державами). З іншого боку, існує проблема формулювання концепції світу. Дослідник пише, що політика світу відрізняється «від подібних

міжнародних форм політики, які, зрештою, відбуваються у її межах» [15, с. xxiv]. Вона є ширшим поняттям, ніж міжнародна політика, яку С. Прозоров визначає як суму зовнішніх політик держав. До того ж, вона є складним для визначення поняттям через труднощі трактування поняття «світова», яке, завдяки своїй багатогранності, виходить за дисциплінарні межі міжнародних відносин і політичних наук.

Сучасний світ характеризується складністю, оскільки його актори взаємодіють на багатьох рівнях. Британські дослідники Т. В. Пол і Дж. Е. Холл виокремлюють п'ять соціально-просторових рівнів взаємодії в сучасному світі:

1) локальний рівень, або рівень субнаціональної взаємодії;

2) національний рівень, обмежений державою-нацією;

3) міжнародний рівень, на якому реалізуються міждержавні зв'язки. Взаємовідносини на третьому рівні включають «жорстку геополітику», що зосереджується на війні, мирі та міждержавних альянсах. Вони також охоплюють «м'яку геополітику» – мирні переговори або переговори з таких конкретних питань, як транспортні комунікації, митні договори, забруднення навколишнього середовища тощо;

4) транснаціональний рівень, що перетинає національні кордони, не зачіпаючи їх. Зв'язки на цьому рівні можуть бути не дуже широкими, як, наприклад зв'язки між членами релігійної секти, яка діє у двох сусідніх країнах, а можуть поширюватись і на весь континент, і навіть світ;

5) глобальний рівень – охоплює світ загалом, або, що більш ймовірно, більшу його частину. Однак на цьому рівні слід розрізняти взаємовідносини універсальні та фрагментарні. Так, феміністський рух поширений майже у всіх країнах, однак зазвичай лише серед певних невеликих груп. Католицька церква присутня у всіх країнах, однак має лише невелику кількість віруючих в Азії, водночас є майже універсальною в Латинській Америці. Капіталізм має багато прихильників у всьому світі і рівномірно розподілений в економічному і соціальному житті в глобальному масштабі [13, с. 239-240].

Отже, термін «світовий» у широкому значенні охоплює всі п'ять рівнів соціальної взаємодії, тобто «світ» передбачає не лише глобальний, найзагальніший щабель міжнародного життя, а й відносини на локальному, національному, міжнародному і транснаціональному рівнях.

Український політолог Ю. Тишкун пропонує трактувати світ у двох площинах: по-перше, як об'єктивний світ, як Всесвіт, який дедалі глибше пізнається і досліджується засобами науки; по-друге, як внутрішній життєвий світ з його соціальним оточенням (повсякденний світ), який ми можемо ототожнити із

культурою (локальною, регіональною, національною, глобальною, культурою певного регіону, що становить так звану цивілізацію) [9, с. 42]. Водночас цей автор вважає, що оскільки термін «світова політика» неоднозначний, широкий і концептуально не визначений, його можна замінити на вужчий і змістово обмеженіший термін «глобальна політика» «як такий, що точніше відображає політичні процеси на глобальному рівні» [9, с. 38]. Ця позиція має як переваги, так і недоліки. З одного боку, справді, глобальні інтеракції набувають дедалі більшої ваги в сучасному світі і впливають на різні сфери нашого життя, а з іншого – як, зрештою, зазначає сам автор, термін «глобальна політика» змістово обмеженіший, ніж «світова політика», оскільки не зачіпає інших соціально-просторових рівнів, які суттєво впливають на глобальний розвиток світу.

На взаємозв'язку глобального і локального базується трактування світової політики, запропоноване американським дослідником Ч.В. Кеглі. Він пише, що деякі дослідники розглядають її з макрополітичної точки зору, яка характеризує глобальну систему як єдине ціле і пояснює поведінку акторів залежно від місця, яке вони у ній посідають. Інші науковці досліджують її з мікрополітичної точки зору, описуючи світову політику з урахуванням характеристик індивідуальних акторів і екстраполюючи їх поведінку на глобальний рівень. Обидва підходи важливі для з'ясування змісту світової політики: перший підхід показує, як глобальне середовище впливає на політичний вибір акторів, а другий – привертає увагу до того, як преференції, можливості і стратегічні розрахунки транснаціональних акторів впливають на загальну ситуацію в світі [14, с. 21]. Отже, для визначення світової політики у будь-якому разі важливими є аналіз глобального розвитку світу, діяльності акторів на міжнародній арені, а також співвідношення та взаємовплив цих двох компонентів.

У підручнику «Політологія» за редакцією М. Требіна наголошується на глобальному аспекті проблем, які вирішує світова політика і зазначається, що «світова політика спрямована на розв'язання проблем виживання і прогресу людства, вироблення механізмів узгодження інтересів суб'єктів світової політики, відвернення і владнання світових, глобальних та регіональних конфліктів, створення справедливого порядку у світі» [7, с. 382]. Про глобальний рівень світової політики йдеться і в навчальному виданні дослідника В. Холода, щоправда, автор зводить світову політику до сукупності зовнішніх політик держав, які розглядаються в масштабах глобальної взаємодії [10, с. 350].

Переплетення і взаємопроникнення різних аспектів міжнародного життя ускладнюють побудову єдиної концепції світової політики. У вже згаданому виданні за редакцією

М. Требіна зазначається, що дослівно словосполучення «світова політика» можна інтерпретувати як мистецтво управління світовим співтовариством, у якому численні державні і недержавні актори утворюють складну систему взаємозв'язків у всіх галузях їхньої діяльності – від політичної та економічної до культурної та інформаційної. Об'єктом аналізу світової політики є глобальний феномен і сучасні світополітичні трансформації, що завершили в першому десятилітті ХХІ ст. перехід від системи традиційних міжнародних (міждержавних) відносин до складнішої системи відносин – глобальний відносин [7, с. 377]. Отже, автори книги виокремлюють кілька визначальних ознак розвитку сучасного світу: по-перше, учасниками сучасної міжнародної взаємодії є не лише державні, а й недержавні актори; по-друге, світова політика представляє широкий спектр проблематики, що охоплює велике розмаїття сфер; по-третє, міжнародна взаємодія має глобальний характер; по-четверте, світова політика передбачає процес управління всіма суб'єктами світового співтовариства.

Упродовж століть міждержавні взаємодії визначали напрям розвитку міжнародних відносин. Сьогодні їх роль залишається вагомим, однак поряд із ними на міжнародну арену дедалі активніше виходять недержавні актори, спроможні суттєво впливати на розвиток світової політики. На ролі державних і недержавних суб'єктів у формуванні міжнародного середовища наголошують українські науковці Н. Лютко та О. Заславська. Вони зазначають, що основними структурними елементами світової політики є зовнішньополітична діяльність суверенних національних держав; діяльність на глобальному рівні ООН та інших організацій і установ, уповноважених на це державами і народами; політичні акції регіональних міждержавних і загальнодержавних структур, угруповань, союзів, інших подібних об'єднань [4, с. 276]. Аналогічного висновку доходять автори ще одного підручника з політології: на їх думку, окрім держави, суб'єктами зовнішньополітичної діяльності виступають також різноманітні організації міжнародного характеру. Щоправда, вони отожднюють терміни «міжнародна політика» і «світова політика», підкреслюючи, що обидва ці терміни вживаються для позначення діяльності всіх суб'єктів міжнародного політичного життя [2, с. 322]. І справді, термін «міжнародна політика» сигналізує про те, що йдеться про політику не лише між державами, а й між іншими учасниками міжнародного життя, таку політику ще називають транснаціональною.

Аналізуючи світову політику, багато дослідників зосереджуються на її політичній складовій. Про це, зокрема, пише український вчений В. Цимбалістий: «Світова політика – це та частина політичних взаємодій, яка в да-

ний час має світове значення і яка впливає на властивий даному періоду міжнародний порядок» [11, с. 91]. На цьому ж акцентує і російська дослідниця М. Лебедева, зазначаючи, що в самому терміні «міститься вказівка на те, що вона покликана вивчати саме політичну компоненту сучасного світу з урахуванням, звичайно, досягнень сучасних галузей знання, які, до речі, сформували свої дисципліни – світову економіку, міжнародні економічні відносини, міжнародне право і т. д.» [5, с. 20]. Якщо розглядати політику як особливу сферу людської діяльності з вирішення суспільних проблем за допомогою державних і недержавних структур, то вона охоплюватиме найрізноманітніші галузі життєдіяльності суспільства, у тому числі на світовій арені.

Вагомий внесок у з'ясування змісту поняття «світова політика» зробив російський дослідник А. Богатуров. На його думку, це поняття характеризує новий якісний стан міжнародного середовища, в якому діють суб'єкти міжнародної взаємодії – як традиційні (держави), так і нові (усі решта). Він також вважає, що характеристики стану міжнародного середовища важливіші для оцінки становища на планеті, ніж характеристики поведінки окремих, хай навіть найсильніших акторів. Визначаючи зміст досліджуваного поняття, важливо враховувати глобалізацію, яка слугує інструментом перетворення традиційних міжнародних відносин на світову політику. Дослідження світової політики підтверджують неможливість чіткого розмежування внутрішньої та зовнішньої політики держав, оскільки не лише нові суб'єкти спілкування, а й держави почали регулярно і різнопланово взаємодіяти як із зовнішньополітичними, так і внутрішньополітичними проблемами. При цьому предмет дослідження світової політики значно складніший, ніж міжнародних відносин. Водночас оптимальним напрямком розвитку взаємовідносин науки про міжнародні відносини і світової політики вбачається їх паралельний розвиток як суміжних субдисциплін у майбутньому у шкільному аналізі сьогодні [8, с. 29-37]. Отже, автор вважає «світову політику» та «міжнародні відносини» суміжними, а не тотожними поняттями, називаючи першу складним соціальним феноменом, притаманним сучасному світу. Це зумовлює необхідність його використання для ілюстрації світових процесів.

З книги «Глобалізація світової політики. Вступ до міжнародних відносин» за редакцією англійських дослідників Дж. Бейліза, С. Сміта і П. Овенса можемо довідатися, чим термін «світова політика» кращий за «міжнародні відносини». Автори вважають, що перший з них значно інклюзивніший. Вживання терміна «світова політика» засвідчує, що автори зосереджені на політиці та політичних моделях у світі, а не лише на відносинах держав-націй.

Також їх цікавлять відносини між інституціями та організаціями, які можуть бути недержавними. Термін «міжнародні відносини» автори дотепер вважають надто вузьким, хоча і не зводять його лише до політичних відносин між державами-націями, оскільки стосунки між містами чи міжнародними організаціями можуть бути однаковою мірою важливими для дій держав та інших політичних акторів [16, с. 3]. Водночас дослідники застерігають читачів від надто вузького дефініювання слова «політика». Спробу порівняти поняття «світова політика» і «міжнародні відносини» зробила російська дослідниця Ю. Нікітіна. На підставі аналізу літератури вона виокремлює три підходи до їх розмежування. Перший підхід пропонує трактувати міжнародні відносини ширше ніж світову політику зважаючи на те, що відносини можуть відбуватися у різних сферах, а от світова політика – лише у політичній. Другий підхід розглядає світову політику як сучасний етап розвитку міжнародних відносин, характерний взаємодією не лише держав, а й недержавних учасників. Згідно з третім підходом поняття «світова політика» і «міжнародні відносини» є синонімічними і суттєвих відмінностей між ними немає [6, с. 25-26]. Дослідники підтримують той чи інший підхід залежно від того, прихильниками якої з теоретичних шкіл вони є.

Світова політика охоплює широкий спектр міжнародної проблематики. Цікаво, що одні дослідники до головних проблем світової політики відносять питання війни і миру, загальної безпеки, охорони довкілля, подолання економічного відставання певних регіонів світу [1, с. 310], а інші пишуть, що проявами політичних процесів, які належать до світової політики є війни, конфлікти, кризи, гонка озброєнь, політична та економічна співпраця, цивілізаційний діалог тощо [2, с. 322]. Цікаво, що для дослідження важлива не лише сама по собі міжнародна проблема, наприклад безпека, а й те, як вона пов'язана з іншими питаннями міжнародного життя, а також як усі ці проблеми впливають одна на одну і на загальносвітовий політичний розвиток, а також як цей загальносвітовий розвиток впливає на конкретні міжнародні проблеми [3, с. 55]. Отже, світова політика розглядає широкий спектр міжнародних проблем, в тому числі проблеми і виклики сучасного світу у їх зв'язку та взаємозалежності.

У книзі «Світова політика у XXI столітті» В. Данкан, Б. Джанкар-Вебстер, Б. Світкі знаходимо обґрунтування дослідження світової політики. Автори пишуть, що її вивчення допомагає зрозуміти особливості розвитку світу,

а також осягнути різні позиції і поведінку світових лідерів і народів. Світова політика дає можливість оцінити і визначити теперішнє, передбачити майбутнє, бачити взаємозалежність між міжнародною та внутрішньою політикою і розуміти, що рішення, ухвалені в одній із країн, можуть колись вплинути на долю будь-якого індивіда. Вивчення світової політики є важливим для пошуку оптимальних моделей розвитку світу [12, с. 15-17]. Зрештою, аналіз світової політики допоможе успішно вирішувати міжнародні проблеми, знаходити правильні шляхи подолання криз і розв'язання конфліктів, обмежувати вплив чинників, які загрожують регресом чи занепадом людства, налагоджувати діалог між різними міжнародними суб'єктами.

Висновки. Проблема трактування поняття «світова політика» є важливою, оскільки, з одного боку, термін дуже поширений у науковій літературі з політології та міжнародних відносин, а з іншого – дискусійний і неоднозначний. Не дійшовши згоди і не сформулювавши єдиного визначення, дослідники зазвичай трактують його довільно. Це значною мірою зумовлено тим, що в сучасному світі відбувається дуже багато різномірних процесів, які можна віднести до таких, що характеризують світову політику. Крім того, залишається невирішеною проблема трактування складових елементів досліджуваного терміна. Поняття «світ», «світовий» науковці визначають по-різному, а «політику» взагалі вважають одним з найбільш дискусійних у політичних науках. На початку XX ст. термін вживався спорадично, однак останніми десятиліттями спостерігаємо його активне поширення. Спочатку термін вживався для позначення таких конкретних питань міжнародного життя, як колоніалізм, поширення влади європейських країн на інші континенти, потім слугував синонімом терміна «міжнародні відносини», тепер дедалі частіше вживається для ідентифікації нового якісного стану міжнародної взаємодії, що в сучасному світі характеризується розмаїттям акторів, сфер і тенденцій. При визначенні змістового наповнення поняття «світова політика» деякі дослідники надають великої уваги глобальному розвитку світу і, як наслідок, майже ототожнюють поняття «світова політика» і «глобальна політика». Інші ж, виходячи з того, що учасниками міжнародної взаємодії є не лише держави, а й транснаціональні учасники, досліджуване поняття синонімізують з «міжнародною політикою». Очевидно, що світова політика є унікальним і фундаментальним явищем, яке потребує подальшого осмислення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волинець О.О. Політологія: навч. посібник / О.О. Волинець, М.П. Гетьманчук, В.В. Гулай, С.І. Дорошенко, І.Р. Малик. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. – 359 с.

2. Коваль І.М. Політологія: підручник / І.М. Коваль, Л.О. Ануфрієв, Г.П. Гребенник, П.В. Кузьмін, Л.М. Дунаєва. – Х.: Фоліо, 2012. – 414 с.
3. Лебедева М.М. Мировая политика: учебник / М.М. Лебедева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 351 с.
4. Лютко Н.В. Політологія : навч. посібник / Н.В. Лютко, О.О. Заславська. – Хмельницький: ХНУ, 2011. – 319 с.
5. Мировая политика в условиях кризиса : учебное пособие / под. ред. С.В. Кортунова. – М.: Аспект Пресс, 2010. – 464 с.
6. Никитина Ю.А. Международные отношения и мировая политика: Введение в специальность: учеб. пособие / Ю.А. Никитина. – М.: Аспект Пресс, 2009. – 142 с.
7. Політологія: підручник / за ред. М.П. Требіна. – Х.: Право, 2013. – 415 с.
8. Современная мировая политика: Прикладной анализ / отв. ред. А.Д. Богатуров. – М.: Аспект Пресс, 2009. – 588 с.
9. Тишкун Ю. До проблеми змістового наповнення терміна «світова політика» / Ю. Тишкун // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Вип. 26. – С. 38-44.
10. Холод В.В. Політологія: підручник / В.В. Холод. – 3-те вид. – Суми: Університетська книга, 2006. – 478 с.
11. Цимбалістий В.Ф. Теорія міжнародних відносин : навчальний посібник / В.Ф. Цимбалістий. – 3-те вид. – Л.: Новий світ-2000, 2009. – 360 с.
12. Duncan W.R. World Politics in the 21st Century / W.R. Duncan, B. Jankar-Webster, B. Switky. – London: Cengage Learning, 2008. – xvi, 512 p.
13. International Order and the Future of World Politics / ed. by T.V. Paul, J.A. Hall. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 434 p.
14. Kegley Ch.W. World Politics. Trend and Transformation / Ch.W. Kegley. – 12th ed. – Belmont, Ca.: Wadsworth; London: Cengage Learning, 2009. – xxxi, 636 p.
15. Prozorov S. Ontology and World Politics. Void universalism I / S. Prozorov. – New York: Routledge, 2014. – xxxiii, 158 p.
16. The Globalization of World Politics. An Introduction of international relations / ed. by J. Baylis, S. Smith, P. Owens. – 6th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – xxxvii, 648 p.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2015

REFERENCES:

1. *Volynets, O. O., Hetmanchuk, M. P., Hulay, V. V., Doroshenko, S. I., Malyk, I. R.* Politologia: navchalnyi pidruchnyk (Politology: manual). Lviv, 2005. 359 p.
2. *Koval, I. M., Anufriev, L. O., Hrebennyk, H. P., Kuzmin, P. V., Dunaeva, L. M.* Politolohia: pidruchnyk (Politology: manual). Kharkiv, 2012. 414 p.
3. *Lebedeva, M. M.* Mirovaia politika: uchebnik (World politics: manual). Moscow, 2003. 351 p.
4. *Liutko, N. V., Zaslavska, O. O.* Politolohia: navchalnyi posibnyk (Politology: manual). Khmelnytskyi, 2011. 319 p.
5. *Mirovaia politika v usloviakh krizisa: uchebnoe posobie (World politics during the crisis).* Moscow, 2010. 464p.
6. *Nikitina, Y. A.* Mezhdunarodnye otnoshenia i mirovaia politika: Vvedenie v spetsialnost: uchebnik (International relations and world politics: introduction to speciality: manual). Moscow, 2009. 142 p.
7. *Politolohia: pidruchnyk (Politology: manual).* Za red. M. P. Trebina. Kharkiv, 2013. 415 p.
8. *Sovremennaiia mirovaia politika: Prikladnoy analiz (Modern world politics: Applied analisis).* Otv. red. A. D. Bogaturov. Moscow, 2009. 588 p.
9. *Tyshkun, Y.* Do problemy zmistovoho napovnennia termina «svitova polityka» (To the problem of the meaning of the term «world politics»). *Ukrayinska natsionalna ideia: realii i perspektivy rozvytku*, 2014, no. 26, pp. 38–44.
10. *Kholod, V. V.* Politolohia: pidruchnyk (Politology: manual). Sumy, 2006. 478 p.
11. *Tsymbalystyi, V. F.* Teoria mizhnarodnykh vidnosyn: navchalnyi posibnyk (International relations theory: manual). Lviv, 2009. 360 p.
12. *Duncan, W.R., Jankar-Webster, B., Switky, B.* World Politics in the 21st Century. London, 2008. xvi, 512 p.
13. *International Order and the Future of World Politics.* Ed. by T. V. Paul, J. A. Hall. Cambridge, 1999. 434 p.
14. *Kegley, Ch. W.* World Politics. Trend and Transformation. Belmont, Calif; London, 2009. xxxi, 636 p.
15. *Prozorov, S.* Ontology and World Politics. Void universalism I. New York, 2014. xxxiii, 158 p.
16. *The Globalization of World Politics. An Introduction of international relations.* Ed. by J. Baylis, S. Smith, P. Owens. Oxford, 2014. xxxvii, 648 p.

Теленко Ольга Мирославівна - кандидат політичних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка
Адреса: 79000, м.Львів, вул. Університетська, 1
E-mail: atelenko@inbox.ru

Telenko Olha Myroslavivna – PhD in political science, associate professor
Ivan Franko national university of Lviv
Address: 1, Universytets`ka Str., Lviv, 79000, Ukraine
E-mail: atelenko@inbox.ru